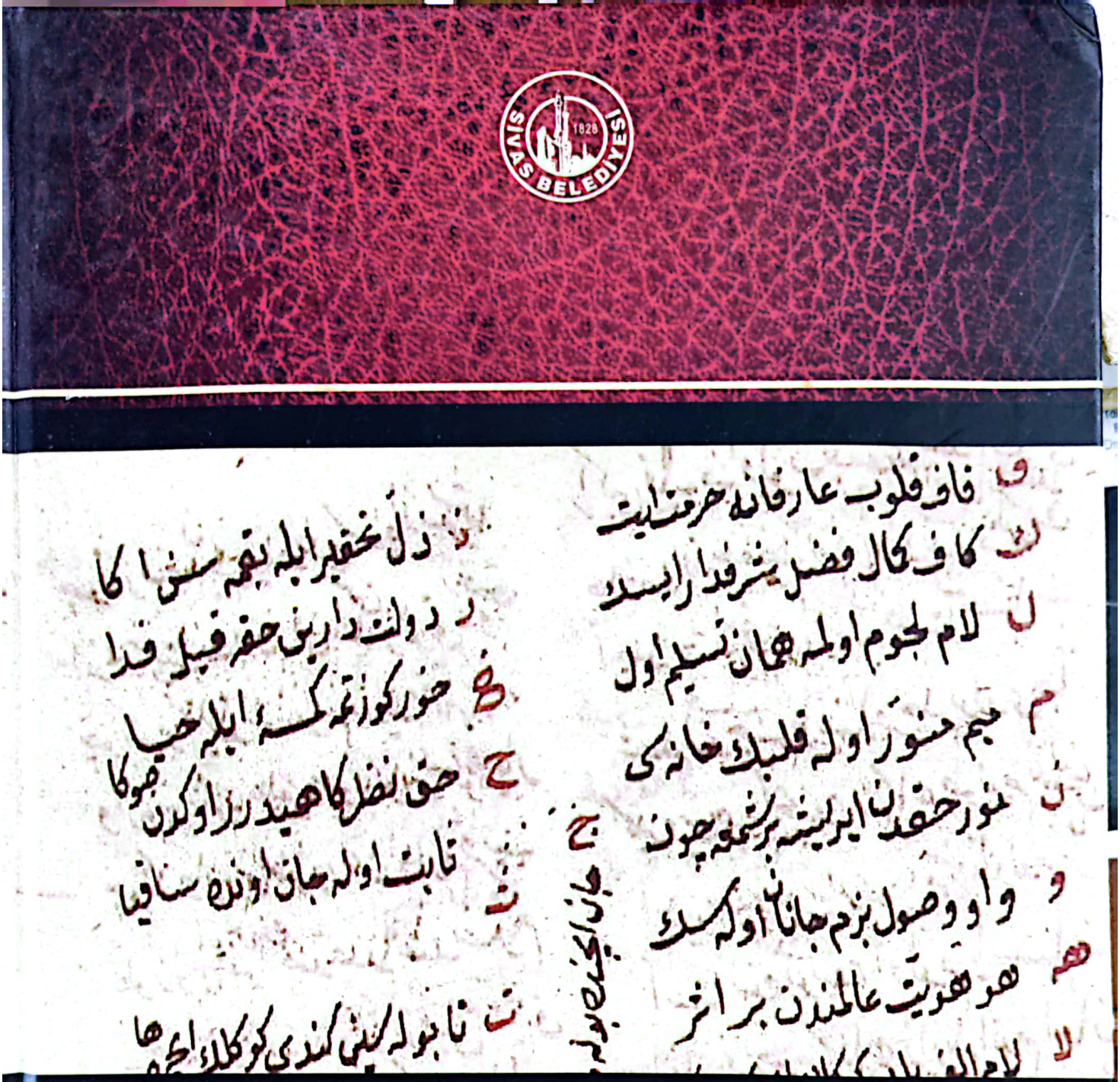

Sivaslı Sûfî Şâir

AHMED SÛZÎ VE DÖNEMİ

Editör • Alim YILDIZ

buruciye yayınları

CamScanner ile tarandı

Sivaslı Sufî Şâir

Ahmed Sûzî

ve Dönemi

buruciye yayınları

BURUCİYE YAYINLARI
No: 27

SİVASLI SUFÎ ŞÂİR
AHMED SÛZÎ VE DÖNEMİ

Alim Yıldız

ISBN:
978-605-5564-06-3

DİZGİ/KAPAK
ASİTAN
bilgi@asitan.com
+90 346 225 03 41
SİVAS

BASKI
Asitan Yayıncılık Matbaacılık Ltd. Şti.
+90 346 225 03 41
SİVAS

DAĞITIM
BURUCİYE YAYINLARI

Sultanşehir Kültür Sanat Derneği
Belediye Sitesi / SİVAS

Sivaslı Sufî Şâir

Ahmed Sûzî

ve Dönemi

Editör
Alim YILDIZ

KASIM 2012
SİVAS

İÇİNDEKİLER

SİVASÎ GELENEĞİN İNŞÂ ETTİĞİ EDEBÎ MUHİT
Prof. Dr. Bilal Kemikli 1

XVIII-XIX. YÜZYILDA GENEL SİYASİ DURUM VE SİVAS
Prof. Dr. M. Asım Yediyıldız 13

XVIII-XIX. YÜZYILDA SİVAS'TA TASAVVUF
Prof. Dr. Kadir Özköse 21

SÛZÎ'NİN ŞİİR MUHİTİ
Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan Akçay 33

AHMED SÛZÎ, HAYATI, HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE BİR MECMUADAN HAREKETLE BİLİNMEYEN ŞİİRLERİ
Yrd. Doç. Dr. Hakan Yekbaş 45

SİVÂSÎ DİVÂNLARINDAN MÜŞTEREKLER: ŞEMSEDDİN SİVASİ, ABDÜLMECİD SİVASİ VE AHMED SÛZÎ ÖRNEĞİ
Yrd. Doç. Dr. Ali Öztürk 91

SÛZÎ DİVANI'NDA DİL VE ANLATIM
Yrd. Doç. Dr. Necdet Şengün 105

SÛZÎ'NİN VAHDET ALGISI
Yrd. Doç. Dr. Kenan Mermer 127

SÛZÎ DİVANINDA AYET VE HADİS KULLANIMI
Ar. Gör. Reyhan Keleş 151

SÛZÎ DİVANINDA DUA
Ar. Gör. Rabia Doğru 175

SÛZÎ'NİN AHLAKÇILIĞI
Doç. Dr. Ali Çavuşoğlu 187

SÛZÎ DİVÂNI'NDA HAC, KURBAN VE BAYRAM MOTİFLERİ
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karataş 195

SÛZÎ'DE EHL-İ BEYT SEVGİSİ
Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Haksever 211

SÛZÎ'NİN AŞK ANLAYIŞI
Yrd. Doç. Dr. Abdülmecid İslamoğlu 221

SÛZÎ DİVANINDA SUFÎ PORTRESİ
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Göktaş 251

SÛZÎ'NİN SÜLÜKNÂMESİ
Yrd. Doç. Dr. Yüksel Göztepe 269

SUFÎ MUHİTİNDE VASİYETNAME GELENEĞİ VE SÛZÎ'NİN VASİYETNAMESİ
Yrd. Doç. Dr. Meliha Yıldıran Sarıkaya 285

SÛZÎ'NİN MESNEVİLERİ
Prof. Dr. Âlim Yıldız 295

AHMED SÛZÎ DÎVÂNI'NDA DİL VE ANLATIM

Necdet ŞENGÜN*

Aşksız savm ü salât kuru emek zâhidâ
Aşk ile olan cüz'î amel bâis-i necâtım benim

Aşk ile Sûzî her demin olsun mübârek
Aşksız ne olsa oldu nedâmetim benim

GİRİŞ

Türklerin Orta Asya bozkırlarından ayrıldıktan sonra gelip yerleştiği ilk topraklardan biri olan Sivas Tokat Kayseri havâlîsi, dinî, ilmî ve sanatsal gelişimini diğer bölgelere nazaran daha erken devirlerde tamamlamış bir bölgedir. Bu bölge başta Selçuklular olmak üzere, Anadolu'da bir şekilde hâkimiyet kurmuş olan beylik, devlet ve imparatorluk devirlerinde bu önemini daha da artırmış ve her daim bir ilim kültür ve sanat merkezi olarak kalmayı başarmıştır. Bu birikim zamanla önemli kültür adamlarının yetişmesini beraberinde getirmiş, yetişen bu sanat ve kültür adamları daha sonraki nesilleri mayalayarak, bölgenin hamurunu daha da yoğurmuşlar ve kalıcı hale getirmişlerdir. Hatta zamanla belli gelenek ve bilgi birikimi etrafında şekillenen aileler meydana çıkmış, kendi içlerinden pek çok âlim, edîb ve musikîşinâs, kısacası ilim ve kültür adamları yetiştirmişlerdir. Bu şahısların bölge insanına yön verdiği de bilinmelidir.

İşte bu önemli ailelerden biri de Sivas'ta ortaya çıkan ve kendilerine Sivâsîler adı verilen ailedir.[1] Yine bu aileye mensup önemli şâir ve mutasavvıflardan biri de Ahmed Sûzî'dir.[2] Ahmed Sûzî aile geleneğini devam ettir-

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İzmir

1 Bkz. *İlim ve Kültür Tarihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri* (Yayına Haz.: Abdusselam Bulut) Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları, Ankara 2011.

2 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, C.I, s. 89; Bağdatlı İsmail Paşa, *İzahu'l-meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, İstanbul 1947, C. II, s.

miş ve dedesi Şemseddin Sivâsî(ö.1006/1597)'nin vefatının ardından mürşidlik görevini devralan Abdülmecid-i Turhalî'den sonra Sivas'taki Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolu dergahının başına geçmiştir. Şemseddin Sivasî'den dergahın son temsilcisi kabul edilen Hüseyin Şemsi Güneren'e kadarki tarikat silsilesi, Alim Yıldız'ın hazırladığı *Ahmed Sûzî Dîvanı*'nda zikredilmektedir.[3]

Son araştırmalarla birlikte Ahmed Sûzî'nin yedi eserinin olduğu ortaya konulmuştur.[4] Bu eserleri şu şekilde sıralamak mümkündür. 1. *Türkçe Divan*. Ahmed Sûzî Divânı üzerine yapılan ilk çalışma Mehmet Göktaş'ın hazırladığı *Sûzî Divanı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli* adlı yüksek lisans tezidir.[5] İkinci çalışma Metin Ceylan'ın, *Ahmed Suzî Divanı'nın Edisyon Kritiği* adlı yüksek lisans tezidir.[6] Daha sonra 2000 yılında Onsekiz Mart Üniversitesinde Abdülkadir Sağlam[7]; 2004 yılında Sivas'ta Ayşe Ulusoy[8] ve son olarak Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesinde Zafer Arslan[9] Ahmed Sûzî Divanı üzerine birer yüksek lisans çalışması yapmışlardır. Fakat bu çalışmaların hiç biri yayımlanmamıştır. En son olarak Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divanı*'nı Buruciye Yayınları arasından çıkartarak konuyla ilgili araştırmacılar için önemli bir kolaylık sağlamıştır. Bu nedenle bu tebliğimizde Alim Yıldız'ın eserin matbu nüshasından[10] ve yapılmış olan yüksek lisans tezlerini de karşılaştırarak hazırlamış olduğu bu metinden önemli ölçüde istifade edilmiş zaman zaman da diğer çalışmalara müracaat edilmiştir. 2. *Kasîde-i Bürde Tercümesi* 3. *Sülûk-nâme* 4. *Pend-nâme* 5. *Süleyman-nâme* 6. *Menâkıb-ı Abdülvehhâb Gâzi* 7. *Vasiyyet-nâme*. Bu eserlerden, *Abdülvehhâb Gazi Menkıbesi, Pend-nâme,*

549; aynı müellif, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn*, İstanbul, C. I, s. 186; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1988 (3. Baskı), C. III, s. 1743-44; M. Fatih Güneren, *Sivasî Şiirleri*, İstanbul 2005, s. 19.

3 Alim Yıldız, *Ahmed Suzi Divanı*, Buruciye Yay., Sivas 2012, s. 12.

4 Alim Yıldız, *Ahmed Suzi Hayatı ve Şiirleri*, Sivas 2011, s. 13.

5 Mehmet Göktaş, *Suzi Divanı'nın Dinî ve Tasavvufi Tahlîli*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Erzurum 1996.

6 Metin Ceylan, *Ahmed Suzî Divanı'nın Edisyon Kritiği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 1999.

7 Abdülkadir Sağlam, *Suzî Divanı*, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 2000.

8 Ayşe Ulusoy, *Ahmed Suzî Divanı*, C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2004.

9 Zafer Arslan, *Ahmed Sûzî-i Sivâsî ve Divanı*, S.İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2010.

10 192 sayfadan oluşan matbu nüsha Sultan Abdülaziz döneminde hicri 1290 yılının Receb ayında (Ekim 1873) el-Hâc Mustafa Efendi Matbaası'nda Mehmed Eşref Efendi'nin himmet ve gayretleriyle basılmıştır. Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divanı*, s. 17.

Süleyman-nâme ve Kasîde-i Bürde Tercümesi, yine Alim Yıldız tarafından *Ahmed Sûzî Hayatı ve Şiirleri* başlığıyla kitaplaştırılmış ve tarafımıza hem bu eseri hem de *Ahmed Sûzî Divanı* PDF olarak gönderilmiştir. Kendisine şükranlarımı arz ediyorum. Ahmed Sûzî üzerinde yapılan yüksek lisans tezlerinde Sûzî'nin bir de *Farsça Divan'ı*[11] olduğu ifade edilmektedir. Bu husus araştırmaya muhtaçtır.

İşte bu tebliğde öncelikle az önce zikrettiğim eserler incelenmiş, Ahmed Sûzî Dîvânı üzerinde ayrıntılı bir inceleme çalışması yapılmış, bu hususta konuyla alakalı çalışma yapan araştırmacıların görüşlerine başvurulmuş ve Ahmed Sûzî'nin şiirlerinde dil ve anlatım husûsiyetleri hakkında birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar aşağıda beyan edilmiştir.

Ahmed Sûzî'nin Etkilendiği Şâirler

Ahmed Sûzî Dîvânı üzerine yüksek lisans çalışması yapan ve onun şiirlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyen Metin Ceylan, bu çalışmasını Ahmed Sûzî ve Divanı adıyla makaleleştirmiştir. Bu makalede Ahmed Sûzî'nin edebî şahsiyeti hakkında sarfettiği şu ifadeler önemlidir. "Kendinden önceki bütün tekke şiirlerinin kulaktan öğrenilmesiyle yetişmiş ve onlara benzer sözler söylemiş gibidir."[12] Bu açıdan Ahmed Sûzî'nin hangi şâirleri okuduğu, hangi şâirlerin şiirlerinden etkilendiği önemlidir. Zira onun şiir üslûbunun oluşmasında kendisinden önceki şâirlerin etkisi muhakkaktır.

Ahmed Sûzî hakkında Vasfi Mâhir Kocatürk'ün yaptığı bir değerlendirme vardır. Sûzî'nin Yûnus Emre muakkıblarından biri olduğu ve şiirde dedesi Şemseddin Sivâsî(ö.1049/1639)'yi takip ettiği yönündeki görüştür bu. Dedesi Şemseddin Sivasî'den ne oranda etkilendiğini az önce Ali Öztürk Bey ortaya koydu. Ben bu nedenle pek bu hususa girmeyeceğim. Lakin şunu ifade etmeliyim ki Ahmed Sûzî dedesi Şemseddin Sivâsî'yi takip ettiğini en azından onun tasavvuf yolunu benimsediğini divanında ifade etmektedir. Diğer taraftan onun eserleriyle epeyce meşgul olmuş, hatta Mevlid adlı ese-

---

[11] Ahmed Sûzî'nin Divanı üzerine yapılan Yüksek Lisans çalışmalarında zikredilen eserin araştırmacılar tarafından tam olarak incelenmediği, hakkında Ahmed Sûzî'nin dinî-tasavvufî manzûmelerini muhtevîdir gibi yuvarlak ifadelerin bulunduğu bu eserin Ahmed Sûzî-i Sivâsî'ye aidiyeti kesin değildir. Diğer Sûzîlerden birinin olma ihtimali de vardır. Belki bu nedenle Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divânı* adlı eserinde şâirin eserlerini tanıtırken bu *Farsça Divan*'dan bahsetmemiştir.

[12] Metin Ceylan, "Ahmed Suzi ve Divanı", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 2, Afyon 2001, s. 240.

rinin fareler tarafından yenmiş kısmını tamamlamıştır. Onun bu tamamladığı kısım ise yıllarca fark edilmemiştir. Dolayısıyla dedesi Şemseddin Sivâsî'nin üslup ve dilini benimsemiş olması son derece normaldir.

Hâsseten cedd-i azîzim hazret-i Şems pîr-i mâ
Himmet-i kudsiyyeleri ola ber-mâ sâyebân (K/3/56) (Alim, 60)

Bu çillehâne-i Şems'de gelip zevk ile devrâna
Edenler cân ile zikri ilâhî Halvetîlerdir (G/69/2)

Ahmed Sûzî hakikaten Yûnus Emre'nin epeyce etkisinde kalmış bir şâirdir. Bu etki hem muhtevâ yönünden hem de şekil yönünden kendini hissettirmektedir. Bilindiği üzere Yûnus Emre şiirlerini genellikle musammat[13] tarzda yazmış, özellikle de gazellerinde bu iç kafiye sistemini yoğun bir şekilde kullanmıştır.

Gönüldür remz-i Kur'ânî o beytullâh-i nûrânî
Büyükdür cümleden şânı anı ârif bilir ancak
Gönüldür kıble-i âşık dahi bir rehber-i sâdık
Ki sırrı cümleye fâyık anı ârif bilir ancak (K/14/7-8) (Alim, 82)

Günah deryâsına daldım olan varım suya saldım
Hevâ-yı nefs ile kaldım günâhdan gayrı kârım yok
Ederim âh u vâveylâ senin derdinle ey Mevlâ
Gezerim kûh ile sahrâ ki bir yerde karârım yok (G/141/3-4) (Alim, 174)

Bu tesir, sadece şekil yönünden değil aynı zamanda muhtevâ ve mânâ yönündendir. Manzûmeyi ilk okuduğumuzda hemen bizi Yûnus şiirine götüren ve Yûnus'u hemen hatırlatan ifadeler de divanda mevcuttur. Örneğin: Ahmed Sûzî Divanı'nda, Yûnus'un ru'yetullâhı arzulayan ve bu uğurda cennet, hûri, köşk gibi sıradan insanların elde etmeyi çok arzuladığı şeyleri

[13] Arap edebiyatında biraz farklı bir anlamda kullanılan musammat ifadesi Türk edebiyatında genellikle, dört cüze ayrılan her beytin son cüzü, gazelin esas kafiyesini takip etmekle beraber üç cüzü de ayrıca kafiyeli olur. Öyle ki her iki cüzü birer mısra şeklinde yazılsa bir beyt, dört mısralı bir bend teşkil eder. Bkz. Tahiru'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994, s. 109.

elinin tersiyle itiveren "bana seni gerek seni" redifli manzûmesine oldukça yakın ifadelerle göndermeler vardır.

Cihân sensiz cehennemdir dilârâ
Ger olsa hûri gılmân ile cennet (G/41/3) (Alim, 118)

Cemâlin Kâbesi şâhım bana cennetden lezîz
Zülâlin katresi cânâ bana kevserden lezîz (G/65/1) (s, 131)

Teşne-i âb-ı zülâl-i vaslın olmuşdur müdâm
Neylesin kevser-i cennet bu gönül seni arar (G/99/5) (s, 150)

Dûzah olsa senin ile hoş gelir
Cennet olsa sensizin vermez safâ

Hûr ü gılmân u naîm olsa dahi
Dost cemâli olmaz ise mâsivâ (G/7/1-3) (s. 98)

Geldim sûzâna şem'a pervâne
Bakmazam câna gizli pazar var

Yan yüreğim yan gör ki neler var
Bu halk içinde bize güler var (G/77/1) (s. 136)

Ben lâ-mekândan gelmişim kevn ü mekânı neylerim
Ben cânânımı bulmuşum cânı cihânı neylerim

Ben bezm-i Hakk'a ermişim aşkın meyine kanmışım
Ben mest-i bâkî olmuşum bu aklı fânî neylerim (G/183/1-2) (s. 198)

Aşağıdaki ifadelerde Yûnus'un etkisi hem saf ve duru bir dil kullanımı bakımından hem de onun kullanımı ile neşv ü nema bulan bazı ifadeler bakımından oldukça yakın olarak hissedilmektedir. Son beyitte geçen "dün ü

gün" ifadesi eski Türkçe'de gece anlamında kullanılan "tün" ifadesi ile gündüz anlamındaki "gün" ifadesinin birlikte zikredilmesiyle meydana getirilmiştir ve Yûnus'un şiirlerinde oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. Ahmed Sûzî'de bu ifadeyi aynen kullanmıştır.

Pervâne-veş edip devrân bu ciğerin eyle biryân
Şem-i yâre olup sûzân eğer âşık isen âşık
Geçirme gafletle günü âh u zâr et dün ü günü
Sûzî terk et onu bunu eğer âşık isen âşık (G/145/10-11) (s, 177)

Hatta ve hatta bu etkiyi biraz daha derinleştirip, rahmetli Mahmud Esad Coşan hocamızın ifadeleri ile Yûnus'u etkileyen kişilerin başında gelen Hacı Bektâş-ı Velî'ye kadar işi götürmek bile mümkündür.[14] Dolayısıyla Hacı Bektâş-ı Velî'nin Makâlât adlı eserinde ortaya koyduğu üzere, onun "dört kapı kırk makam" anlayışı önce Yûnus'da daha sonra da mevzumuz olan Ahmed Sûzî'de makes bulmuştur denilebilir.

Kapısı olsun şerîat hem tarîkat yapısı
Maddesi olsun hakîkat mârifet gâyet ana (N/90)

Kırk elif oldu işâret erbaîn sırrına hem
Pes şerîatla tarîkat yolları buldu sirâc

Ol gülün çâr yaprak olduğu nişândır dört şeye
Bir şerîat bir tarîkat bir hakîkatle bu tâc (K/6/12-13) (s. 63)

Tarîkat bil şerîatla hakîkat bul mârifetle
Varıp dergâha hizmetle olagör âşık-ı üftâd (K/18/39) (s. 91)

Ahmed Sûzî üzerinde Yûnus'tan başka Yûnus muakkıbı sayabileceğimiz Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın da etkisi görülmektedir. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın "Mevlâ görelim neyler / Neylerse güzel eyler"[15] şeklindeki dillere pe-

[14] Bkz. Mahmud Esad Coşan, *Tarihî ve Tasavvufî Şahsiyetler*, Server İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 247.

[15] Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifet-nâme*, Bedir Yayınları, İstanbul 1980, s. 589.

lesenk olmuş dizeleri şüphesiz Ahmed Sûzî'yi de etkilemiştir. Bu minvalde aşağıdaki dizeler ilk okunduğunda hemen İbrahim Hakkı'yı hatırlatan dizelerdir. Şiir başlığında her ne kadar tahmis ifadesi bulunsa da tahmis yapılan şâirin mahlası geçmemekte dolayısıyla kime tahmis yapıldığı tespit edilememektedir.

Hak'dır kamu işlere dânâ *Hak şerleri hayr eyler*
Hem kâdir hem tuvânâ *Zannetme ki gayr eyler*
Gizlilere ol bînâ *Ârif anı seyr eyler*
Gör ki neyler ol Mevlâ *Mevlâ görelim neyler*
Neylerse olur âlâ *Neylerse güzel eyler*
(G/261/1) (s, 246) *Marifet-nâme*

Öte taraftan aynı meşrebden olmasalar da kendisinden iki yüz elli yıl kadar önce yaşamış ve o muhitte şiirleri dillerde dolaşan Pir Sultan Abdal'ın da Ahmed Sûzî üzerinde etkisi olduğu söylenebilir. Daha doğrusu Ahmed Sûzî'nin, Pir Sultan Abdal şiirlerinden haberdar olduğu ve bunları incelediği düşünülebilir. Bizi böyle düşünmeye sevk eden âmil aşağıdaki dizelerin Pir Sultan Abdal dizelerine benzerliğidir.

Derdim çokdur kangı birin yanayım
Yahşi derdi yamân derdi yâr derdi (G/234/1) (s. 228)

Derdim çokdur hangisine yanayım
Gine tazelendi yürek yarası
Ben bu derde nerde derman bulayım
Meğer şah elinden ola çaresi[16] *Pir Sultan Abdal*

Demedim mi demedim mi sana cânım demedim mi
Gönül murgı yuvasından uçar bir gün demedim mi

Cânım dervîş gözüm dervîş çalış maksûduna eriş
Bu gafletle baş olmaz iş geçer fırsat demedim mi (G/255/1-2) (s. 241)

Güzel âşık cevrimizi çekemezsin demedim mi
Bu bir rıza lokmasıdır yiyemezsin demedim mi

[16] Abdülbâki Gölpınarlı, *Pir Sultan Abdal Hayatı Sanatı Şiirleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1993, s. 84

Yemeyenler olur nâçâr gözlerinden kanlar saçar
Bu bir demdir gelir geçer duyamazsın demedim mi *Pir Sultan Abdal* [17]

Ahmed Sûzî Türk edebiyatındaki geçmiş şiir birikiminden oldukça haberdar görünmektedir. Nitekim ilk defa Ahmed Paşa tarafından yazılan daha sonra Avnî (Fatih Sultan Mehmed), Melîhî gibi şâirler tarafından da tanzîr edilen "Vay gönül vay bu gönül" veya "Vay gönül ey vay gönül" şeklindeki bir nakarata sahip murabba tarzında yazılmış manzûmeyi hatırlatacak bir şiiri vardır. Fakat Ahmed Sûzî bu dizeleri biraz daha değiştirerek ve içeriğini tasavvufî hâle getirerek şiirini söylemiştir. Bir mukayese için her iki şiirin ilk bendlerini aşağıya naklediyorum:

Ey gönül efsâne gönül aşk ile sevdâ gönül
Varımı aldın elimden eyledin yağmâ gönül
Bilmedin kendi derdine ne devâdır devâ gönül
Âh gönül vâh gönül aşk ile şeydâ gönül
Neyleyim sen beni etdin âleme rüsvâ gönül (G/166/1) (s. 189)

Gül yüzünde göreli zülf-i semensay gönül
Kuru sevdâya yiler bî-ser ü bî-pay gönül
Dimedim mi ben sana dolaşma ana hay gönül
Vay gönül vay bu gönül vay gönül vay bu gönü Ahmed Paşa[18]

Yine Halvetiyye tarikatının önemli isimlerinden biri olan Niyâzî-i Mısrî'nin şiirlerini anımsatacak bazı ibare ve anlayışları Ahmed Sûzî Dîvânı'nda görmek mümkündür. Nitekim aşağıdaki dizeler bize ilk okuyuşta Niyâzî-i Mısrî'yi hatırlatır. Aşağıda bu hususu ortaya koyan dizeler mevcuttur.

Cânân cânımda imiş billâh
Dermân derdimde imiş billâh
Aradım bunca zamân gamz u işâret
Burhân serimde imiş billâh (R/11)

---

[17] Gölpınarlı, *age*, s. 65
[18] *Ahmed Paşa Divanı*, (Haz. Ali Nihad Tarlan), MEB Yayınları, İstanbul 1966, s. 233.

Derman arardım derdime derdim bana derman imiş
Burhân arardım aslıma aslım bana burhân imiş Niyâzî-i Mısrî[19]

Yine Ahmed Sûzî'nin başta Şemseddin Sivâsî olmak üzere İbrahim Tennûrî (ö. 1482), Abdülmecid Sivâsî, Abdülehad Nûrî, Sarıhatip-zâde Ahmed Hamdi[20] ve Fuzûlî gibi hem Sivas merkezli hem de dışarıdan şâirlerden etkilendiği Prof. Dr. Alim Yıldız tarafından tespit edilmiştir.[21] Dolayısıyla Ahmed Sûzî'nin oldukça önemli bir şiir ve edebiyat birikimine sahip olduğu, üslûbunun oluşumunda bu şâirlerin önemli katkılarının olduğu anlaşılmaktadır.

Ahmed Sûzî Dîvânı'nda Dil ve İfade Husûsiyetleri

Öncelikle ifade etmeliyim ki, diğer pek çok divan şâirinde olduğu gibi, Ahmed Sûzî de İslam medeniyetinin oluşumunda katkıları bulunan her üç dilde şiir yazabilme yeterliliğine sahiptir. Divan'ında genellikle Türkçe şiirler söylemiş, Arapça belli sayıda şiirlere yer vermiştir. Farsça şiirlerin çok az oluşu, onun Farsça şiirlerini Türkçe divana almadığı, bu şiirleri *Farsça Divan* adlı başka bir eserde toplamış olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Ona ithaf edilen *Farsça Divan* adlı eseri tam anlamıyla incelemeden ve bu eserin ona aidiyetini kanıtlamadan bir yargıya varmak herhalde doğru olmayacaktır.[22] Dikkatimizi çeken bir başka husus ise Türkçe şiirlerin tamamında Sûzî mahlasını kullanırken Arapça şiirlerde mahlas yerine adını mahlas olarak kullanması ve Ahmed şeklinde zikretmesidir. Sadece 165 nolu münâcât türünde yazdığı Arapça manzûmede Sûzî mahlasını kullanmıştır.

Ahmed Sûzî, divanının baş tarafında yazmış olduğu kasîde ve gazel-i müzeyyellerde devlet erkânı, mahallî idâreci...vb. hiçbir kimseyi övmemiş, hatta tasavvuf ve tarikat çevresinden hiçbir kimseye de medh ü senâda bulunmamıştır. Bu husus onun kimlik ve kişiliğini göstermesi bakımından önemli bir ayrıntı konumundadır. Zira toplum hayatının dejenere olduğu, menfaat ilişkilerinin

---

19 *Niyâzî-i Mısrî Dîvânı* (Haz. Kenan Erdoğan), Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 255.

20 8 Mayıs 2011 tarihinde Sivas'ta Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile: Sarıhatipzadeler adlı bir sempozyum gerçekleştirilmiş ve bu sempozyum daha sonra "*Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile: Sarıhatipzadeler*, (Editör: Alim Yıldız), Buruciye Yayınları, Sivas 2011" şeklinde basılmıştır.

21 Alim Yıldız, *Ahmed Sûzî Divanı*, s. 32-33.

22 Türk Edebiyatında Sûzî mahlasını kullanan farklı şâirlerin olduğu bilinmektedir. Nitekim bazı kaynaklarda dört farklı Sûzî'den söz edilmektedir. Bkz. Haluk İpekten ve diğerleri, *Tezkirelere Göre İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988, s. 456.

had safhaya çıktığı ve bu durumun toplumun inhitatına sebep olduğu bir zamanda asla böyle bir tutum ve davranış içine girmemiş olması, Ahmed Sûzî'nin sağlam karakterini ve Allah'tan başka hiçbir kimse veya varlığa gönül bağlanmaması gerektiği anlayışının yılmaz bir savunucu olduğunu gösterir.

Tam tersine Ahmed Sûzî içinde yaşadığı toplumun birtakım olumsuz yönlerinden muztaribdir. Toplumun yavaş yavaş dinî hassasiyetlerini kaybetmekte oluşu, âdâb ve erkândan sapışı ve ibâdetlerin vulgarize edilmeye başlandığı onun tarafından da kabul edilmiş bir hakikattir. Bu sebeple o bazı şiirlerinde zamane eleştirisinde bulunmakta, bu bozulmayı gün yüzüne çıkarmaktadır. Aşağıdaki beyitler bu hususu ifade eden sadece birkaç örnektir. Bu minvaldeki ifadeleri divanın pek çok yerinde görmek mümkündür.

Kanı ahd u kanı ikrâr kanı tevhîd kanı terk
Kanı tefvîz kanı teslîm kanı âdâb-ı erkân (K/3/36) (s. 59)

Rükû ile sücûd kanı kılarsın durmayıp anı
Ki bilmen şart u erkânı bu vech ile olur ibâd

Edersin çok kerâhatlar dahi nice kabahatlar
Riyâ ile ibâdetler edersin halk diye zühhâd

Kuru zühd ile iş bitmez biterse dânesi yetmez
Yeterse sana hayr etmez hemân kârın olur hussâd

Ne hâsıl bu cehâletle mesâcidde kuûdundan
Perîşân eyleyip aslın edersin zâhirin âbâd

Sanırsın eyledim tâat bu hâl ile eden kâmet
Yok ise kalbde de niyyet ki etdin cümlesin ifsâd

Tahâret ilmini bilmen bilenden dahi öğrenmen
Şakîler çirk-âbın silmen cenâbetde kalır ecsâd

Bilemen fıkh u tecvîdi söze gelse olur müftî
Beğenmen seyyid ü sa'dı eden dâvâ olur üstâd

Yeter bu fi'l ile ülfet Hudâ senden eder nefret
Dilinde kizb ü zem gıybet vücûdun eyledin berbâd (K/18/8-18)(s. 89)

Dîn diyânet hubb-i tâat kalmadı çok kimsede
Hırs-ı dünyâ nefs şeytân ile oldular revân

Nefsini tercîh ederler her husûsda evvelâ
Hadd-i hürmet hubb-ı hillet kalmadı hiçbir zamân

Hâsseten ehl-i sülûk hep yolarından sapdılar
Nefsine tâbi olup çün dinlemez nutk u beyân

Farkı yokdur hl-i zâhirden buların hâlleri
Şu kadar kim tâc hırka sözü olmuş dervîşân (K/3/14-17) (s. 58)

a. Muhtevâ Açısından Dil ve Anlatım

Metin Ceylan, "Ahmed Sûzî ve Dîvânı" adlı makalesinde: "Divanda Hz. Peygamber sevgisini çok vurgulayan Sûzî, Ehl-i Beyt konusunda sünnî inanışında pek görülmeyen farklı bir yaklaşım tarzı sergilemektedir." İfadelerini kullanmaktadır.[23] Birtakım internet sitelerinde ise; Ahmed Sûzî'nin Aleviyyü'l-meşreb bir şahıs olduğunu îmâ edecek tarzda yayınlar yapılmaktadır. Bu ifade ve görüşlere katılmak mümkün değildir. Çünkü Ahmed Sûzî'nin divanı diğer sünnî mutasavvıf divan şâirlerinin divanları ile karşılaştırıldığında ancak onlar kadar belki de onlardan daha az olarak Hz. Ali ve Kerbelâ meselesi üzerinde durduğu görülecektir. Ahmed Sûzî'nin yazmış olduğu Hz. Ali ve Kerbelâ hakkındaki birkaç şiire bakarak onu alevî olarak nitelemek yanlıştır.

İslâm tasavvuf anlayışında tarikat silsilelerinin genellikle Hz. Ali'ye oradan Hz. Peygamber'e ulaştırıldığı düşünülürse bu kadarcık şiir az bile kabul edilmelidir. Ahmed Sûzî, şiirlerinde yeri geldikçe temas ettiği Hz. Ali ve Kerbelâ hak-

[23] Metin Ceylan, "Ahmed Suzi ve Divanı", s. 238.

kında, müstakil olarak birkaç şiir de kaleme almıştır. Bu şiirler divandaki 7, 8 ve 9 numaralı şiirlerdir. İlk şiir, "Kasîdetün fî vasf-ı şâh-ı merdân Ali kerremallâhü vecheh"; ikinci şiir, "Mersiyetü'l-Hasaneyn radıyallâhu teâlâ anhümâ"; üçüncüsü ise, "Kasîdetün fî vasfı şâh-ı şehîd-i Kerbelâ İmam Hüseyn radıyallâhu teâlâ anh" başlığını taşımaktadır. Bir de 225 numaralı gazel Muharrem ayını konu edinmektedir. Tekrar ifade ediyorum ki bu tür şiirlerde Alevîlerin tevellâ ve teberrâ anlayışını yansıtan veya Hz. Ali'yi ehl-i sünnet inanışının görüşleri dışında değerlendiren en ufak bir iz bile yoktur.

Ol şehid-i Kerbelâ mâsûmları'çin hüznümüz
Bu ciğerler yarasına özge merhemdir bize

On iki gün sâim olmak hânedânın aşkına
Nice bin yıllar amelden hayr akdemdir bize

Buğz edene buğzumuz sevenlerdir sevdiğimiz
Şâh-ı Merdân sırlarından sırr-ı âzâmdır bize

Hânedâna cân fedâ et sırr-ı sır et Sûziyâ
Onların hubbu gönülde sırr-ı mahremdir bize (G/225/2-5) (s. 224)

Hatta şunu ifade etmek gerekir ki, aşağıdaki dizelere baktığımızda onun ehl-i sünnet inancını çok güzel bir şekilde yansıttığını görürüz. Üstelik bu minvaldeki şiir örneklerini de çoğaltmak mümkündür.

Câr-ı yâr Hazret-i Ebû Bekr Fâruk imâm
Hazret-i Osmân Haydar şâh-ı merdâniş imâm

Hem Hasan şâh Hüseyn hem şehîd-i Kerbelâ
Ruhları'çin diyelim bin salât bin selâm (R 61)

Ahmed Sûzî'nin şiirleri incelendiğinde hem hece hem de aruz ölçüleriyle şiir yazdığı görülmektedir. Bu şiirlerinde tekke edebiyatında daha önce işlenmiş konuların dışına pek çıkılmadığı müşahede edilmektedir. Ahmed Sûzî tasavvu-

fî-edebî bir dil ve üslup ile şiirlerini oluşturmuş ve daha önce işlenmiş hususları kendi bakış açısıyla yeniden söylemiştir. Burada dikkatimizi çeken bir husus ise; Ahmed Sûzî'nin kendi şiirlerini kendisinin değerlendirdiği dizelerdir. Ahmed Sûzî, şiirlerinin bir zorlama mahsûlü olmadığını, tamamen Allah'ın inayeti ile yazdığını kendisi ifade etmektedir. Bu dizelerde, şiirlerinde ilim ve fikir olduğunu vurgulayan şâir, kendini tarihçilerle karşılaştırmaktadır.

Ne nutk olduysa Hak'dan oldu billâh
Yapıp düzme değil dinle kelâmı

Ne söylerse gönül Hak'dan gelir bil
Anı sen sanma ki tertîb nizâmı

Dahi vardır selîka hem tabîat
Anınladır cemî şâir makâli

Biraz var fikr ü ilm ile kavâid
Ki ilminde bulur söyler kelâmı

Kimi meddâh kimi vassâf müverrih
Kimi zemmâm olup söyler merâmı (G259/ 2-6) (s. 243)

Ahmed Sûzî'nin şiirlerinde bir münâcât, yakarış ve dua üslûbu hakimdir. Bu husus şiirlerinin hemen tamamına hakim olan bir unsurdur. Bu hususta yaptığı teşbihlerin en başta geleni kendini ashâb-ı kehf'in köpeği Kıtmîr'e benzetmesidir. Bu minvaldeki şiirlerin çoğunda bu teşbîh yer almaktadır. Bu yakarış konulu şiirlerin genelinin muhatabı Allâh Teâlâ'dır. Bazı şiirlerinde de bu yakarışı Hz. Peygamber'e yöneltmiş ve Allâh Rasûlünden istimdâd dilemiştir. Bu hususta ilk bakışta karşımıza çıkan şiirler murabba şeklinde yazılan 58 nolu şiir ile 170, 223 ve 228 nolu şiirlerdir.

Dirîğ etme kapından bu gedâyı yâ Rasûlallâh
Ki hân-ı nîmetinden çü nevâyı yâ Rasûlallâh

Benim bir mücrim bende beni sen eylegil hande
Ederim sana her demde ricâyı yâ Rasûlallâh (G/223/1-2) (s. 222)

Ahmed Sûzî Dîvânı'ndaki ana unsurlardan biri de aşk mefhûmudur. Ahmed Sûzî aşk meselesine ayrı bir ehemmiyet vermiş, hemen her işin başına aşkı koymuştur. Bu hususta Dîvân'da aşk başlığını veya aşk redifini taşıyan oldukça çok sayıda şiir vardır. Ahmed Sûzî, her işin başının aşk olduğu anlayışını teyid eder bir şekilde[24] ibadetler için de birinci önceliği aşka vermiş, tıpkı Yûnus ve diğer bazı mutasavvıf şâirlerde olduğu üzere Allâh'ı dost olarak nitelemiştir. Aşksız ibadetlerin kuru ve yavan olacağını, anlamsızlaşacağını savunmuştur. Sûzî İbadetlerin arkasında yatan mânânın Allâh'a ulaşmak olduğunu, aşksız ibadetlerin bu maksadı hâsıl edemeyeceğini savunmuştur. İbadetlerin maddî boyutundan ziyade mânevî boyutunu ön plana çıkarmıştır. Bu hususu görmek için özellikle hac, namaz, oruç, zekat ve kurban hususlarında söylediklerine bakmamız yeterli olacaktır.

Aşksız savm ü salât kuru emek zâhidâ
Aşk ile olan cüz'î amel bâis-i necâtım benim (G/186/10) (s. 201)

Visâl-i haccın istersen tavâf et kâbe-i kûyun
Gerekdir âşıka kurbân için cânın fedâ kılmak (G/143/6)

Cemâl-i Kâbe-i yârde siyâh hâline yüz sürmek
Ki yeğdir zâhiren Hacc'ın tavâf u istilâmından (G/206/9)

Kâbe-i vaslında yârin cânımı kurban edem
Bundan özge var ise bir hacc-ı ekber söylegil (M/61) (s. 281)

Gönül mescidine kıble edindim vech-i dildârı
Tamâm oldu namâz ile niyâzım yâr huzûrunda (M/44) (s. 279)

İbadetlerde aşkı önemsemek yerine ibadetlerin maddî boyutunu ön plana çıkaran zâhid ve vâiz tiplemesi de Ahmed Sûzî'nin yergilerinden nasîbini almaktadır. Ahmed Sûzî, bu tip şahıslara âdeta Molla Kâsım'lık yapmamalarını, ibadetlerin aşk boyutunu görmelerini salık verir.

[24] Burada hemen Fuzûlî'nin dizeleri de hatıra gelmekte ve bu durum Ahmed Sûzî üzerinde Fuzûlî etkisine de ışık tutmaktadır.

Gönül Kâbesin tavaf et zâhidâ
Ki olam der isen hakikatde hâc (G/49/8) (s. 122)

Güzeldir medrese mescid salât u savm ey vâiz
Sana verdik alıp aşkı dahi geçdik sevâbından (G/206/7) (s. 212)

Ahmed Sûzî Dîvânı'ndaki ana eksenlerden biri de Allâh Teâlâ'yı beşerî aşk formlarıyla anlatmasıdır. Bu tür şiirleri okuduğumuzda sanki şâirin beşerî bir sevgiliye sahip olduğu kanaatine varırız. Klasik edebiyatımızın sevgilide gördüğü güzellik unsurlarının hemen tamamı Ahmed Sûzî Dîvânı'nda da geçmektedir. Kaş, göz, saç, yanak…vb. hususlar ve bunlarla yapılan teşbîh ve istiâreler Dîvân'da epeyce bir yekün tutmaktadır. Lâkin o bu tür şiirlerinde bu güzellik unsurlarının tamamını Allâh Teâlâ'ya hamletmiş olmalıdır. Bu husus onun Allâh'ı bir dost olarak telakkî etmesine de uygun bir husustur. Ahmed Sûzî burada zımnen bu güzelliklerin kaynağı olarak da Allâh Teâlâ'yı işaret etmiştir.

Serv-i semen kaddine nisbet değil
Tûbâ desem ola hatâ bâ-'itâb

Zülfi teli hâl-i siyâh danesin
Haddi değil bir kalem ede hesâb (G/33/2-3) (s. 113)

Zahm-ı müjgânınla açdın yâreyi
Yine sen dermân olupsun âkıbet (G/44/4) (s. 119)

Aşk-ı dilber beni rüsvâ eyledi
Hâlimi bir kerre seyrân eylegil (G/169/4) (s. 191)

Ahmed Sûzî Dîvânı'nda az da olsa şathiye kokusu taşıyan bazı beyitlere de rastlamak mümkündür. Nitekim aşağıdaki beyitlerde Allâh Teâlâ'dan bahsederken onu bir oyuncak ile oynayan bir çocuğa veya bir canbaza benzetmesi, yine Dîvân'ın tamamına hakim olan ibadetlerde mânevî boyutu ön plana çıkaran anlayıştan farklı olarak namaz ve niyazı bir dert olarak görme anlayışı sanıyorum bu şatahat hali ile ancak açıklanabilir.

Verâ-ı perdede işler cemî-i sanatın dâim
Sanırsın zâhirâ lu'bet-bâz ya cânbâzdır eder anı (G/245/5) (s. 236)

Râhatım yok geceler tâ subha dek
Namâz derdi niyâz derdi zâr derdi (G/243/3) (s. 228)

b. Şekil Açısından

Ahmed Sûzî, şiirlerini hem aruz hem de hece ölçüsü ile kaleme almış bir şâirdir. Bu şiirlerinde iki kuvvetli damar tespit etmiş bulunmaktayım. Bunlardan ilki mürid ve müntesiplerine herhangi bir nasihat kaygısı gütmediği, daha çok kendi hallerini anlattığı, kendi başına, kendine yönelik ve kendi şiir zevkine hitap eden şiirler ki bu şiirler daha sanatkarane ve vezne daha iyi oturan şiirlerdir. Bu şiirlerde Ahmed Sûzî sanat kaygısını taşımış ve bunları daha özenle yazmış olmalıdır. Bu tür şiirlerinde-ister aruzla ister hece ile yazılmış olsun-oldukça başarılıdır. Bu tarz şiirler sanki daha münevver çevrelerin beklentilerine cevap verir tarzda kaleme alınmış gibidir. Zaten bu tür şiirleri ilk okuduğunuzda göze ve kulağa hitap eden bir edayı hemen fark edebiliriz.

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün
Nev bahârın kesret-i bârânı tezyîn eyledi
Ravza-i cennet misâl dilleri tahsîn eyledi (G/250/1) (s. 238)

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün
Ereli himmet-i pîrin gönül bir başka âlemdir
O âlemde kamu âlemlere dil oldu seyrânî
Bu Sûzî zerre-i şemsden alıpdır pertevi cânâ
Ânın'çün hiç zevâl ermez olur her demde rahşânî (G/251/10-11) (s. 239)

4+4 / 4+4 =16
Allâh Allâh bu seherîn dost ilinden nidâ geldi
Şâd u hurrem oldu bu dil gûş-ı câna sadâ geldi (G/253/1) (s. 240)

Şiirlerindeki ikinci damar ise; daha çok mürid, müntesib ve halkı irşad kaygısıyla ve eğitim gayesiyle yazmış olduğu şiirlerdir. Bu tür şiirlerde sanat kaygısının kaybolduğu, içeriğin basitleştiği, sanki bir zorlama varmış gibi şiirin akmadığı hemen tespit edilmektedir. Bu tarz şiirlerde vezin meselesi de çoğu zaman sekteye uğramaktadır. Bu nevi şiirler de hemen ilk nazarda anlaşılabilecek kadar açık bir şekilde karşımızda durmaktadır. Sûzî de bu tür şiirlerin varlığını kabul etmektedir. Şiirlerinden birinde "Gerçi nâ-mevzun mühmel çokdurur bunda kelâm" (son şiir s. 296) şeklinde bir ifadesi vardır. Bu durum son derece normaldir. Çünkü mutasavvıf şâirler şiiri çoğu zaman bir eğitim aracı olarak da kullanmışlardır. Ahmed Sûzî de aynı zamanda bir tarikat lideridir ve etrafındaki insanları irşad görevi vardır. Bu tür şiirlerine aşağıdaki misaller verilebilir.

Gel zikr edelim Hazret-i Yezdân'ı
Gel fikr edelim cândaki cânânı
Gel terk edelim bu dâr-ı fenâyı
Bu kimseye kalmaz bozulur devrânı (G/249/1-2) (s. 237-238)

Günbegün artmakdadır derd ü elem
Kim bu günler oldu mihnet günleri
Oldu zamân muhtelif nâs muzdarib
Bir acâyib bu mazarrat günleri (G/254/4-5) (s. 241)

Ahmed Sûzî şiirlerinde yukarıda bahsi geçen iki damarın etkisi kullanılan kelime örgüleri bakımından da kendini hissettirmektedir. Bazı şiirlerinde-ki biz bu şiirleri münevver çevrelerin beklentilerine cevap olarak yazdığı şiirler olarak telakkî ettik-Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle kurulmuş daha ağır bir dil kullandığı görülmektedir. Buna mukabil diğer bazı şiirlerinde ise sade Türkçe diyebileceğimiz Türkçe kökenli kelimelerin daha yoğunlukta olduğu bir dil kullanımı söz konusudur. Bu nevi şiirlerde tamlama ve terkiplerin bolca kullanıldığı görülmektedir. Fakat şunu belirtmek gerekir ki, Ahmed Sûzî'nin ilk tarz şiirleri anlaşılmayacak kadar ağır değildir. Bu tarz şiirlerde kullanılan Arapça ve Farsça kökenli kelimeler o günkü dilde kullanımda olan ve belki de halkın büyük ekseriyetinin de aşina olduğu kelimelerdir. Ahmed Sûzî bu bakımdan Dîvânı'nı bir nüsha-i kâmûsa da çevirmemiştir. Aşağıdaki şiir alıntıları bu tarz şiirlere örnek kabilindendir.

Teâlâ şânuhû akdes aceb san'at edip îcâd
Kemâl-i kudret-i sun'un vücûhıyla eder îrâd
Yaratdı pes ademden bir aceb çün cevher-i hazrâ
Şuâ-ı nûr-ı zâtıyla mümezzeç sanasın hem-zâd (K/2/1,3) (s. 55)

Ey cihân mahbûbı şâh-ı serveri şemsü'd-duhâ
Vey gönül matlûbı mâh-ı enveri bedrü'd-decâ
Seyyidü'l-kevneyn ü hatmü'l-mürselînsin ey Habîb
Zât-ı pâkîn mazharı zât-ı Cenâb-ı Kibriyâ (G/5/1-2) (s. 97)

Mahrem-i sırr-ı velâyet nefha-i cân nûr-ı ayn
Lücce-i bahr-ı kerâmet ol Hüseyn-i ahseneyn
Meyve-i eşcâr-ı rahmet umde-i ehl-i yakîn
Gonca-yı bâğ-ı nübüvvet bülbül-i bostân-ı dîn
Dehr içinde çok güzel illâ Hüseyn illâ Hüseyn (K/9/1) (s. 67)

Sade Türkçe ile yazdığı şiirlere birkaç örnek vermek gerekirse;
Senden olana demişiz merhabâ
Sensiz olan her ne olursa hebâ
Dûzah olsa senin ile hoş gelir
Cennet olsa sensizin vermez safâ (G/7/1-2) (s. 98)

Hakk'a teslîm ol derim cânım sana
Tâlib isen tut kulağın bu yana
Dostuna teslîm olan râhat bulur
Olmayanlar dü cihân çekdi 'anâ (G/9/1-2) (s. 99)

Hâlimi bilip gören kalır dona
Hayf bana yazık bana vay bana
Kimse bilmez cümlesi malûm sana
Hayf bana yazık bana vay bana (G/18/1) (s. 105)

Ahmed Sûzî Dîvânı'nda kullanılan kelimelerin genelinin bugün de yaşayan kelimeler olduğunu söylemek gerekir. Buna mukabil Sûzî şiirlerinde bugün arkaik hâle gelmiş, artık kullanımdan düşmüş birkaç kelimenin var olduğu görülmektedir. Bunların başında "1. Teslim etmek, tevdi etmek, emanet etmek" "2. Yetiştirmek, ulaştırmak" anlamlarına gelen "tapşurmak"[25] gelmektedir. Bu kelime Kasideler bölümünde 15. Kasîdenin son beytinde "Sûzi özü Hakk'a tapşır vesselâm" şeklinde (s. 85) geçmektedir. Başka bir yerde "Pîr-i muğâna gel tapşır özünü" ifadesi vardır. (G/50/2) (s.122) Bir başka arkaik kelime ise; "söyünmek" kelimesidir. Bu kelime de "Sönmek, parlaklığı gitmek"[26] anlamlarındadır. "Söyünür âteş-i nîrân merhabâ" (G/22/4) (s. 107). Diğer bir kelime "aldamak" kelimesidir. Bu kelime "aldatmak, kandırmak, oyun etmek"[27] mânâsındadır. "Nâz ile *aldar* seni çün vefâsı yok" (G/142/2) (s. 174). Bir başka kelime "depretmek" kelimesidir. Bu kelimenin de anlamı: "Kımıldatmak, sarsmak, harekete getirmek"tir.[28] "Nefh-i sûr oldukda yerden deprene âzâlarım" (G/218/8) (s. 219). Depretmek ifadesi birkaç yerde daha geçmektedir. "Ne mümkün gayra depretmek lisânı" (G/259/10) (s. 244) örneğinde olduğu gibi. Yine aynı şekilde "tamarsa" kelimesi de Sûzî Dîvânı'nda geçen arkaik kelimelerdendir ve "damlamak" anlamındadır. "Senin bahr-i visâlinden tamarsa katre atşâna" (G/224/4) (s. 223). Son olarak "tapı" kelimesi bugün kullanımdan düşmüş kelimelerdendir. "tapınmak" kelimesinden türetilmiş bir kelimedir. "İlâhî tapına durdum İlâhî" (G/238/1) (s. 231). Bu ifade 256 numaralı şiirde de geçmektedir.

Ahmed Sûzî'nin şiirlerinden bazıları bestelenmiştir. Alim Yıldız'ın hazırladığı *Divan*'ın 47 nolu şiiri kayıtlara göre, Hoca Ahmed Dede Efendi tarafından Revan usûlü ve sâye makamında bestelenmiştir.[29] Yine Ahmed Sûzî'nin şiirlerinden bazıları Hüseyin Şemsi Güneren tarafından bestelenmiş, bu besteler Ahmed Hakkı Türâbî tarafından da derlenmiştir.[30] Şüphesiz onun eserlerinden bazılarının bu şekilde bestelenmiş olması, şiirinin aslında belli bir müzikaliteye sahip olduğunu, dolayısıyla onun, şiirde bulunması gereken mûsikî tınısını zaman zaman yakaladığını göstermesi bakımından önemlidir.

Ahmed Sûzî'nin Divanı'nın sonunda son derece basit ve sade bir dille yazılmış maniler bulunmaktadır. Daha önceki divanlarda pek bulunmayan bu

---

[25] *Yeni Tarama Sözlüğü*, (Haz. Cem Dilçin), TTK Yayınları, Ankara 1983, s. 203.

[26] *Adı geçen eser*, s. 192

[27] *Adı geçen eser*, s. 7

[28] *Adı geçen eser*, s. 64.

[29] Bu şiir, "Usûl-i Devr-i Revân Makâm-ı Sâye Beste-i Hâce Ahmed Dede Efendi" şeklinde bir başlık taşımaktadır. Bkz. Zafer Arslan, *Adı geçen tez*, s. 113.

[30] Ahmed Hakkı Türabi, *Sivasî İlahiler*, Sivas 2010.

anonim halk edebiyatı ürünlerinin onun divanında yer alması onun divan edebiyatı ile halk edebiyatı arasındaki konumunu da göstermesi açısından önemlidir. O bu hareketiyle bir yüzünün divan edebiyatına diğer yüzüyle halk edebiyatına dönük olduğunu gösterir.

SONUÇ

Yaptığımız araştırmalara göre Ahmed Sûzî kendisinden önceki şiir birikimine vâkıf bir şahsiyettir. Başta Yûnus Emre olmak üzere Hacı Bektâş-ı Velî, Pir Sultan Abdal, Niyâzî-i Mısrî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Fuzûlî, Şemseddin Sivasî gibi oldukça geniş yelpazede bir şâir kitlesinden etkilenmiş, bunların şiirleri ile bir şekilde temas etmiş olmalıdır. Kaynaklarda hiç evlenmediği rivayet edilen Ahmed Sûzî, ömrünü ilim ve irfana vakfetmiş, günlerini okumak, yazmak ve öğrenmekle geçirmiştir. Dolayısıyla ister kulaktan duyma yoluyla olsun ister kitaplardan bizzat okuyarak olsun, onun geniş bir ilmî ve irfanî birikime sahip olduğu ve bu müktesebat ile şiirlerini inşad ettiği söylenebilir. İşte bu sebeple onun şiirlerini Tekke şiirinin bir envanteri gibi görmek sanıyoruz hata olmaz. Onun şiiri adeta birçok çiçekten toplanarak üretilmiş bir bal mesabesindedir. O tıpkı bir bal arısı gibi yediklerini yeniden üretmiş ve halkı bu ürünlerle irşad etmeye çalışmış bir mutasavvıf şâirdir.

Evet birçok araştırmacının üzerinde hemfikir olduğu gibi Ahmed Sûzî'nin şâirlik gücü diğer birinci sınıf şâirler kadar yoktur. Hem aruz hem de hece ile yazdığı şiirlerin tamamında aynı başarıyı gösterememiştir. Bununla birlikte onun şiirini ikiye ayırmak ve bu tarz şiirleri yanında hem aruzu hem de heceyi çok başarılı bir şekilde kullanan, yüksek zümrelerin beklentilerine cevap verebilen, belli bir sanat ve estetik kaygısı güden şiirlerinin var olduğunu söylemenin daha doğru olacağına inanıyorum. Belki sayı itibarı ile diğer şiirlerine nazaran bu tür şiirlerinin sayısı az da olsa, aslında işlense çok güzel eserler çıkarabilecek bir yönünün bulunduğunu ifade etmeliyim. Ne var ki Ahmed Sûzî halkı irşad etmeyi daha önceleyen ve sanat kaygısı gütmeyen bir şâirdir ve bu anlayışı böyle bir eser üretmesine meydan vermiştir.

Bana Ahmed Sûzî'yi beş kelimede özetler misin diye sorulsa verecek cevabım şu olurdu: Aşk, münâcât, insan, gönül ve tasavvuf. Bu beş kavram aslında onun Dîvânı'nın ana eksenlerini oluşturan kelimelerdir. Diğer şiirler ise, bu ana kavramları tamamlayan yan ürünler hükmündedir.

KAYNAKÇA

Abdülbâki Gölpınarlı, *Pir Sultan Abdal Hayatı Sanatı Şiirleri*, Varlık Yayınları, İstanbul 1993, s. 84

Abdülkadir Sağlam, ***Suzî Divanı***, Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2000.

Ahmed Hakkı Türabi, ***Sivasî İlahiler***, Sivas 2010.

Ahmed Paşa Divanı, (Haz. Ali Nihad Tarlan), MEB Yayınları, İstanbul 1966, s. 233.

Alim Yıldız, ***Ahmed Suzi Divanı***, Buruciye Yayınları, Sivas 2012.

Alim Yıldız, ***Ahmed Suzi Hayatı ve Şiirleri***, Sivas 2011.

Ayşe Ulusoy, ***Ahmed Suzî Divanı***, C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas 2004.

Bağdatlı İsmail Paşa, ***İzahu'l-meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zünûn an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn***, İstanbul 1945-1947 (I-II).

Bağdatlı, ***Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l-Müellifîn ve Âsârü'l-Musannifîn***, İstanbul, 1951-1955 (I-II).

Bursalı Mehmed Tahir, ***Osmanlı Müellifleri***, İstanbul 1333. (I-III)

Erzurumlu İbrahim Hakkı, ***Marifet-nâme***, Bedir Yayınları, İstanbul 1980.

Hasan Aksoy, "Sûzî" ***DİA***, İstanbul 2010, XXXVIII.

Haluk İpekten ve diğerleri, ***Tezkirelere Göre İsimler Sözlüğü***, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1988.

İbnülemin Mahmut Kemal İnal, ***Son Asır Türk Şairleri***, Dergah Yayınları, İstanbul 1988 (I-IV).

İlim ve Kültür Tarihinde Sivâsîler Ulusal Sempozyum Tebliğleri (Yayına Haz.: Abdusselam Bulut) Sivas Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları, Ankara 2011.

Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile: Sarıhatipzadeler, (Editör: Alim Yıldız), Buruciye Yayınları, Sivas 2011.

Mahmud Esad Coşan, ***Tarihî ve Tasavvufî Şahsiyetler***, Server İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

M. Fatih Güneren, ***Sivasî Şiirleri***, İstanbul 2005.

Mehmet Göktaş, ***Suzi Divanı'nın Dinî ve Tasavvufî Tahlîli***, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi), Erzurum 1996.

Metin Ceylan, ***Ahmed Suzî Divanı'nın Edisyon Kritiği***, Afyon Kocatepe Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon 1999.

Metin Ceylan, "Ahmed Suzi ve Divanı", ***Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi***, Cilt: II, Sayı: 2, Afyon 2001.

Niyâzî-i Mısrî Dîvânı (Haz. Kenan Erdoğan), Akçağ Yayınları, Ankara 2008.

Tahiru'l-Mevlevî, ***Edebiyat Lügatı***, Enderun Kitabevi, İstanbul 1994.

Yeni Tarama Sözlüğü, (Haz. Cem Dilçin), TTK Yayınları, Ankara 1983.

Zafer Arslan, ***Ahmed Sûzî-i Sivâsî ve Divanı***, S.İ.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş 2010.